

KONSPEKT

TEMAT: Rodzice i dzieci w utworach literackich różnych epok.

WSTĘP

„Rodzina to najstarsza i najpowszechniejsza forma życia społecznego, złożona z osób połączonych stosunkiem małżeńskim i rodzicielskim.” Dyktuje mój profesor na lekcji wiedzy o społeczeństwie, a ja potulnie zapisuję w zeszyte. Czy jednak rodzina to tylko krótka definicja, którą da się wytłumaczyć jednym zdaniem? Przecież rodzina to moi rodzice, siostry, dziadkowie i ja, a także uczucia, jakie nas łączą, wspólne wspomnienia, przeżycia, tradycje, wreszcie każdy zwykły dzień.

Rodzina oparta jest na relacjach, jakie przez lata kształtują się między rodzicami i dziećmi. Gdy sięgamy pamięcią wstecz do okresu swojego dzieciństwa przed oczami rysują się nam najrozmaitsze obrazy. Bywa, że nasze wspomnienia z najmłodszych lat przywołują uczucie radości i szczęścia. Mamy w pamięci cudowne dni spędzone wspólnie z kochającymi rodzicami, którzy dbali o to byśmy nie musieli dorastać zbyt szybko. Innym razem jednak to dantejskie sceny, które chcemy wymazać z pamięci. To smutek, ból cierpienie czy samotność, które zbyt wcześnie wkraśli się w nasze życie, a rodzice nie tylko nie chronili nas przed nimi, ale byli ich prowokatorami. Wszystko to zależy od tego, jakim wspominamy ten nasz pierwszy dom, ten, który stworzyli nam rodzice, bo właśnie oni stanowią bazę, podstawę każdej rodziny. Wzajemne ich stosunek do siebie jest przykładem, wzorcem do naśladowania dla dzieci. Ojciec i matka są pierwszymi osobami, od których uczymy się jak postępować. Oni natomiast dobrej rady mogą zasięgnąć z książek, nie muszą to być jednak poradniki wychowawcze czy psychologiczne. Takich wzorców różnych postępowań, zarówno negatywnych jak i pozytywnych, jest mnóstwo we wszystkich gatunkach literackich.

Motyw rodzica i dziecka w literaturze tak naprawdę pojawia się dopiero w renesansie za sprawą Jana Kochanowskiego i jego słynnego cyklu trenów poświęconych zmarłej córeczce. To właśnie Jan z Czarnolasu jest ojcem pierwszego, literackiego obrazu dziecka. Wcześniej nie tylko w literaturze, ale i w życiu swoich rodziców „mali dorośli” nie odgrywali większej roli. Matki karmiły potomstwo, ale się nimi nie zajmowały. Dzieci traktowano jak istoty zawieszane między niebem a ziemią, a ponieważ nie wiadomo czy przeżyją, nie przywiązywano się do nich. W średniowiecznej Europie te małe istotki najczęściej nie dożywały piątego roku życia. Od końca Wieków Średnich temat: domu, rodziny, rodziców i dzieci staje się coraz bardziej popularny. Jedno jest pewne, literatura nie przedstawia obrazu dwóch identycznych rodzin z tymi samymi problemami, czy nawet radościami. Możemy tu jednak znaleźć podobieństwa w relacjach między rodzicami i dziećmi, są to raz stosunki idealne innym razem wręcz przeciwnie całkowicie toksyczne, postawy buntu lub uległości wobec woli rodziców.

ROZWINIĘCIE

Rozwinięcie tematu ujęte zostało według wybranych problemów.

1.Dobre, idealne relacje rodzic-dziecko

1.1 Wzajemna miłość

-jest gwarantem szczęścia w rodzinie. Urszulka przedstawiona jako ukochana córeczka rodziców śmiechem i radością napelnia wszystkie kątki domu: „*Tyś za wszystkie mówiła, za wszystkie śpiewała, wszystkiś w domu kąciki zawsze pobiegała*” („*Tren VII*” J. Kochanowski) Walery -kochający syn, gdy tylko nastaje przerwa w dyskusjach sejmowych przyjeżdża do swoich rodziców, gdzie czeka go serdeczne powitanie.(„*Powrót Posła*” J. U. Niemcewicz)

1.2 Wzajemny szacunek

-jest niezbędną wartością budującą ład i harmonię między domownikami, dlatego dzieci od najmłodszych lat uczone są poszanowania dla starszych. „*A niedorośli wnukowie chyląc się ku starszej głowie.*” („Pieśń świętojańska o sobótce” J. Kochanowski)

-wzajemny szacunek i zgoda w poglądach rodziców stanowią dobry fundament życia rodzinnego. Podkomorstwo Dobrójcy i ich synowie stanowią przykład idealnej, patriotycznej rodziny. („Powrót Posła” J. U. Niemcewicz)

1.3 Przekazywanie najważniejszych wartości

-Rodzice powinni zaszczeniać dzieciom odpowiednie wartości by te wyrosły na porządnym ludzi, żyjących według własnych zasad. Aleksy wychowany w rodzinie słynącej z pobożności bez wahania swoje życie poświęca służbie Bogu.(Legenda o św. Aleksym) Kochanowski namawia do skromności i uczciwości „*A niedorośli wnukowie[...] wykną przestawać na male, wstyd i cnotę chować w cale.*” („Pieśń świętojańska o sobótce” J. Kochanowski) Pani Podkomorzyna jako matka mądra i rozważna, myśląca o problemach państwa wychowuje swoich synów na wzorowych obywateli i patriotów.(„Powrót Posła” J. U. Niemcewicz)

1.4 Wzajemna pomoc i wsparcie

- wzajemna pomoc w rodzinie i troska o dobro poszczególnych jej członków pogłębia więzi rodzinne. Rodzice pomagając dzieciom rozwiązywać problemy i wspierając ich w trudnych sytuacjach, gwarantują im poczucie bezpieczeństwa. Pan Podkomorzy wstawia się u Starosty za synem by uprosić zgodę na ślub Walerego z ukochaną. Matka Walerego jest zawsze cierpliwa i wspierająca syna w „walce” o rękę Teresy. („Powrót Posła” J. U. Niemcewicz)

-pomoc małego dziecka w rodzinie może sprowadzać się do tego, że sama jego obecność napędza dom radością i wnosi szczęście w życie rodziców. Urszulka rozwesela zapracowanego ojca, a matce nie pozwala się niczym martwić: „*Nie dopuściłaś nigdy matce się frasować ani ojcu myśleniem zbyt głębię pasować i onym swym uciesznym śmiechem zabawiając*” („Tren VIII” J. Kochanowski)

-rodzice pomagając sobie nawzajem dają dobry przykład dzieciom „*Ona (żona) [...] męża wzmacnia, jako może.*” („Pieśń świętojańska o sobótce” J. Kochanowski)

2 Toksyczne relacje.

2.1 Rodzice swym zachowaniem zniechęcają do siebie dzieci

-zachowania rodziców może doprowadzić do całkowitego odsunięcia się dzieci od nich.

Atmosfera w domu Harpagona i jego chorobliwe skąpstwo powoduje że Kleant i Eliza myślą o ucieczce z domu i rozpoczęciu samodzielnego życia z dala od ojca.(„Skąpiec” Molier)

Zbyszko nie chcąc przebywać w rodzinnym domu włóczy się nocami po kawiarniach, a w dzień śpi. („Moralność Pani Dulskiej”. G. Zapolska) Witkacy chcąc sprostać wymaganiom swojej matki chwyta się najdrastyczniejszych sposobów zarabiania pieniędzy, w konsekwencji całkowicie ją zaniedbuje. („Matka” Witkacy) Despotyzm Kreona we władaniu zniechęca Hajmona do niego, traci on złudzenia, co do natury ojca, widzi w nim tylko tyrana. („Antygona” Sofokles)

2.2 Dyktatura rodziców

-Rodzice jako siła rządząca czasami nadużywają swoich praw, stając się absolutnymi dyktatorami w domu, nie liczą się ze zdaniem dzieci. Pani Dulka kieruje całym domem i wszystkimi jego mieszkańcami:, kiedy ona wstaje wszyscy wstają, rozstawia domowników po kątach. Nic nie ucieknie jej uwadze:, wie o romansie Zbyszka ze służącą i celowo pozwala na jego rozwój woli żeby Zbyszko „*wyszumiał*” się w domu, pod jej okiem aniżeli chodził na „*lumpkę*”. („Moralność pani Dulskiej G. Zapolska) Harpagon krytykuje styl życia Kleanta, ma pretensje o zbyt drogie stroje i złe inwestycje pieniężne.(„Skąpiec” Molier)

-Despotyzm rodziców sięga tak dalece, że zdolni są wybierać swoim dzieciom narzeczonych. Harpagon nie licząc się z uczuciami Elizy postanawia wydać ją za mąż za podstarzałego Anzelma. („Skąpiec” Molier)

-Ojciec nawet po śmierci potrafi ingerować w życie syna. Jego duch zmusza Hamleta do postępowania niezgodnie z prawami moralnymi, nakłania go do morderstwa („Hamlet” Szekspir).

2.3 Chorobliwa miłość

-Wychowywanie dzieci „pod kloszem” i spełnianie ich każdej zachcianki, nie stawianie im żadnych wymagań sprawia, że wyrastają z nich mali egoiści. Delfinia i Anastazja zwracają się do ojca tylko wtedy, gdy potrzebują pieniędzy, a gdy ten umarł nie przychodzi nawet na jego pogrzeb. („Ojciec Goriot” Balzak) Wychowanie Izabeli Łeckiej sprawia, że jest ona zimną i wyrachowaną kobietą nie wrażliwą na uczucia innych. („Lalka” B. Prus)

2.4 Niezdrowa atmosfera

-Nie zdrowa, wręcz nienormalna sytuacją w domu jest brak rodzinnej atmosfery. Nie ma miłości, szczęścia, wzajemnego poszanowania, jedynie wrogość, rywalizacja. Kleant rywalizuje z ojcem o rękę Marianny. Harpagon panicznie boi się, że któryś z domowników odnajdzie i wykradnie jego drogocenna szkatułkę zakopaną w ogrodzie. („Skąpiec” Molier).

--Brak wspólnego działania rodziców psuje harmonie w domu. Felicjan jako mąż podlega całkowicie woli żony: ona wydziela mu papierosy, to ona „przez całe życie za niego łokciami się przepycha.

-W domu Koryczyńskich brak miłości i wzajemnego szacunku wśród małżonków. Benedykt i Emilia po latach spędzonych razem zdają się być zupełnie obcymi sobie ludźmi. („Nad Niemnem” E. Orzeszkowa)

2.5 Brak wzorców

-Wyjątkowa zła sytuacją jest, gdy rodzice nie stanowią autorytetu dla swoich dzieci. Ojciec nie jest wzorcem dla Kleanta i Elizy widzą oni jego wady, zwłaszcza przesadne skąpstwo. („Skąpiec” Molier). Zbyszko głośno krytykuje swoją rodzinę: „*być Dulskim to katastrofa.*” Felicjan jako ojciec w zasadzie nie ma racji bytu, nie wpływa na życie swoich dzieci, nie jest dla żadnego z nich autorytetem. („Moralność pani Dulskiej” G. Zapolska)

3. Niedaleko pada jabłko od jabłoni

-Często w naszym życiu sprawdza się powiedzenie, jaki ojciec taki syn, jesteśmy podobni do swoich rodziców pod różnymi względami

- Bóg Ojciec stworzył nas dzieci na swoje podobieństwo. (Biblia księga Genesis)

-W sferze psychicznej powielamy zachowania rodziców. Kronos tak jak jego ojciec Uranos zabija swoje potomstwo (mit o powstaniu świata)

-Przejmujemy podświadomie, czy też nie, ich poglądy i systemy wartości. Mela tak jak ojciec jest spokojna i wyciszona, ulega dyktaturze matki, ale także i starszej siostry. Hesja jest miniaturą matki, w rezultacie wyrośnie na taką samą panią Dulską („Moralność pani Dulskiej” G. Zapolska)

-Bronimy się czy też nie, to jednak powielamy schematy, jakie poznaliśmy w rodzinnym domu, charakterystyczne dla naszych rodziców zachowania. Zenon Ziembiewicz chciał być inny niż jego ojciec, tyle, że nie umiał, minęły lata i on także opowiadał Elżbiecie o romansie z Justyną oczekując od żony wsparcia i pomocy. „*Jest się takim[...], jakim miejsce, w którym się jest*” („Granica” Z. Nałkowska)

4. Zbuntowane dzieci

-Rodzice swoim zachowaniem i postępowaniem, a czasem silną osobowością mają ogromny wpływ na kształtowanie życia i charakteru swoich dzieci, one jednak często nie poddają się ich woli, sprzeciwiają się, buntują.

- Czasem dzieci podważają autorytet rodziców, ich bunt to stanowcze przeciwstawienie się rodzicielskiej woli. Taka postawa może doprowadzić nawet do tragedii. Hajmon zgodnie ze swoją obietnicą: *”Zginie?(Antygona)-to śmierć jej kogoś więcej zgubi* ,, popełnia samobójstwo.(„Antygona” Sofokles) Również śmierć najsłynniejszej, zbuntowanej pary kochanków –Romea i Juli potwierdza tę tezę („Romeo i Julia” Szekspir)
- Zazwyczaj to właśnie rodzice kierują nami, bo wiedzą, co jest dla nas najlepsze, lecz nie w przypadku Wokulskiego, który sprzeciwiając się woli ojca zdobywa wykształcenie, później dzięki temu pieniądze i prestiż społeczny.(„Lalka” B. Prus)
- Bunt dziecka, przeciwko woli rodziców może być jednak tylko chwilową zachcianką, złościwością, przekomarzeniem, tak zachował się Zbyszko utrzymując przez moment, że popełni mezalians i ożeni się ze służącą Hanka.(„Moralność pani Dulskiej” G.Zapolska)

5.Cierpiący rodzice

-Odkąd w literaturze pojawia się motyw dziecka przedstawianego z dokładnością i realizmem, odtąd równie mocno zakorzeniona się obraz bólu i cierpienie, jakie towarzyszy rodzicom po jego stracie.

5.1 Cierpiąca matka

- Przyczyną utraty dziecka może być podstępne porwanie, Demeter jest archetypem matki kochającej i cierpiącej, której bezprawnie odebrano dziecko.(Mit o Korze i Demeter)
- Powodem, dla którego Niobe zabito całe potomstwo jest jej przesadna pycha. Cierpienie Niobe po stracie dzieci jest jednak tak ogromne, że bogowie by ulżyć jej w bólu zamieniają ją w kamień.(Mit o Niobe)
- Najsłynniejszą matką, która goryczy po śmierci swego syna, jest Matka Boska. Cierpi ona po stracie jedynaka i mimo tego, że jest matką Chrystusa, w chwili jego śmierci jedna się i staje na równi z innymi ziemskimi matkami. (Lament świętokrzyski)

5.2 Cierpiący ojciec

- Cierpienie może wynikać z poświęceń, jakich podejmują się rodzice z miłości do swoich dzieci. Prometeusz, w mitologii greckiej uznany za stwórcę- ojca człowieka, za swoją miłość do ludzi cierpiał przykuty do skał Kaukazu. (Mit o Prometeuszu).
- Prima tak cierpi po śmierci swojego syna, że nie zważając na niebezpieczeństwa związaną z przedostaniem się do obozu wroga udaje się tam i niemalże błaga Achillesa o wydanie ciała Hektora.(„Iliada” Homer)
- Ból po stracie ukochanej córki staje się inspiracją i tematem dla autora do stworzenia dzieła. Zbołały ojciec płacze nad stratą dziecka *„ z każdego kąta żalność człowieka ujmuje, a serce swojej pociechy dawno upatruje”* Kochanowski odczuwa niesamowitą tęsknotę i pustkę: *„Teraz wszystko umilkło, szczerze pustki w domu.”* („Tren VIII” J. Kochanowski) Cierpienie ojca potrafi być tak ogromne, że nie myśląc racjonalnie, wątpi on nawet w istnienie rajów niebieskich i Boga *„Gdziekolwiek jest, jeśliś jest”* („Tren X” J. Kochanowski)

6.Odwrócone role

- Choć trudno jest to sobie wyobrazić to czasem role w rodzinie odwracają się. Może być to przewrót wręcz dosłowny. Syn staje się mężem rodzicielki. Edyp jest kontrowersyjną postacią literacką: ojciec i matka. (Mit o rodzie Labdakidów).
- Sonia Marmieladówna to córka, która jest dojrzała od własnego ojca, opiekuje się rodzeństwem i macochą, zarabiając dla nich pieniądze przejmuje obowiązki rodzica.
- Młodzikowie to z kolei nowocześni rodzice, którzy za wszelką cenę chcą przypodobać się swojej córce. Ich postępowanie nie jest tradycyjne. Granica między światem dziecka, a światem rodziców jest zatarta.
- Tango!!!

ZAKOŃCZENIE

Tak naprawdę temat ten jest bliski każdemu z nas, bo każdy jest dzieckiem i dla swoich rodziców zawsze nim pozostanie. Obserwując zachowanie rodziców i dzieci opisywanych w literaturze możemy przywołać obraz naszego własnego domu i relacji z rodzicami. Uczymy się, jakim nie warto być, aby nie stracić kontaktu ze swoimi dziećmi: egoistycznym i chciwym (Harpagon), niewzruszonym i upartym jak Kreon, despotycznym i krnąbrnym jak pani Dulaska, biernym jak Felicjan, ślepo kochającym i bezgranicznie rozpieszczającym swe pociechy jak ojciec Goriot. Autorzy w swoich utworach kreują także idealnych ojców i matki, od których warto jest się uczyć prawidłowych postaw i zachowań. Małżonkowie wzajemnie wspierają się, szanują i kochają, a jednocześnie dbają o dzieci przekazując im swoją wiedzę oraz, sprawdzone i dobre systemy wartości. („Pieśń świętojańska o sobótce” J. Kochanowski, „Powrót Posła” J.U. Niemcewicz). I choć literatura tak obfituje w utwory, które poruszają ten temat to jedna dzisiaj więzi rodzinne nie są już uważane za tak cenne. We współczesnym świecie nie podkreśla się wartości rodziny. Rodzice zapominają o dzieciach, czy też odwrotnie dzieci o rodzicach, goniąc za pieniędzmi - biorąc udział w wyścigu szczurów. Coraz częściej notuje się patologiczne zachowania wśród ludzi: kradzieże, kłamstwa, przemoc, gwałt, to wszystko gdzieś ma swój początek. Gdzie? Właśnie w rodzinie. Sytuacje zaniedbań dzieci, pobic, alkoholizmu i narkomani doprowadza do tego że dzieci wyładowują swój gniew, agresje i żal poza rodzinnym domem, na innych, często obcych im ludziach. Rodzina jako podstawowa komórka każdego państwa, narodu i społeczeństwa kształtuje ich obywateli. Jeśli więc prawidłowe wzorce w rodzinie będą zanikać, a relacje rodzic -dziecko będą się pogarszać to nie ma szans na „lepszy świat”.